

Activiteitenverslag

2023

KENNISCENTRUM

IMMATERIEEL

ERFGOED

NEDERLAND

Keti Koti / Emancipation day / Dia di Emancipacion di sclavitud / Dia di Emansipashon, foto: Jean van Lingen.

KENNISCENTRUM IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

Het KIEN is een zelfstandig onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum en werkt sinds 2012 aan de implementatie en uitvoering van het UNESCO verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed. Daarvoor was het werkzaam onder de naam Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

Het KIEN stelt zich ten doel inzicht te bieden in wat immaterieel erfgoed behelst, immaterieel erfgoed te presenteren, promoten en toegankelijk te maken, de betekenis van immaterieel erfgoed voor de samenleving onder de aandacht te brengen, om de sector te stimuleren en te professionaliseren,

om de participatie eraan te bevorderen en om de kennis erover te vergroten.

De primaire taken zijn onderverdeeld binnen de werkerreinen Erfgoedzorg en Kennisontwikkeling. Erfgoedzorg is gericht op het zichtbaar maken en borgen van immaterieel erfgoed. Belangrijk instrument hierbij is de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Kennisontwikkeling heeft als doel kennisverdieping ten behoeve van de praktijk van borging van immaterieel erfgoed. Daarvoor is de Kennisagenda 2021-2024 ontwikkeld. Naast Nederland stelt het KIEN ook diensten beschikbaar voor de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

Inhoud

Voorwoord	4
2023 in de spotlight	5-7
Netwerk, inventaris en register	8
IE-dagen	9-11
Bewustwording	12-14
Immaterieel erfgoed in het Openluchtmuseum	15-17
Samenwerkingen binnen het brede immaterieel erfgoedveld	18-22
Kennisagenda	23-27
Internationale betrekkingen	28-29
Samenwerking met Nederlands Caribisch Gebied	30-31
Netwerkbijeenkomsten, lezingen en presentaties	32-33
Organisatie en financiële verantwoording	34-35

>> **Coverfoto:** *Victory Drum Line tijdens de openingsshow van Open Monumentendag in Zwolle op 8 september 2023. Op de achtergrond een fragment uit de film die KIEN heeft laten maken over herdenken en vieren van 4 en 5 mei.*

Reflectie en samenwerking

2023 is het derde jaar van de huidige beleidsperiode waarin uitvoering wordt gegeven aan het activiteitenplan 2021-2024: 'Immaterieel erfgoed gaat dwars door de samenleving'.

Terugblikkend op 2023 springen er twee woorden uit: samenwerken en reflecteren. Het was een uitdagend jaar dat ons op diverse fronten veel heeft gebracht. Verschillende inzichten, maatschappelijke vraagstukken en beleidsmatige uitdagingen kwamen samen en zetten ons ertoe aan kritisch te reflecteren op onze huidige werkwijze en de positie van KIEN binnen het brede immaterieel erfgoedveld en daarbuiten.

In 2023 werkten we zoals altijd aan het inventariseren van immaterieel erfgoed, aan ondersteuning van beoefenaars van immaterieel erfgoed en aan onze onderzoeklijnen. Tegelijkertijd voerden we de werkzaamheden uit met in het achterhoofd een meer reflectieve houding op wat we doen en waarom.

Deze 'interne reflectie' nam gaandeweg het jaar steeds meer ruimte in en kreeg invulling vanuit onder andere het onderzoeksgebied 'Inventarisatiemethodieken'. Daarbinnen deden we een internationaal vergelijkend onderzoek met betrekking tot de evaluatieprocedure van Inventarisbijschrijvingen en maakten we een 'Critical Heritage Studies'-analyse van het Unesco verdrag en onze huidige werkwijze. Minstens even belangrijk waren de evaluatiegesprekken met 65 immaterieel erfgoed gemeenschappen waarin we het niet alleen hadden over borging, maar juist ook over de ideeën die er leven over KIEN en wat voor noden en wensen er zijn. De gesprekken met en het rapport van bureau Cultural Motion en de daarop volgende rondetafelgesprekken gaven bovendien veel aanknopingspunten voor reflectie. Ook dachten we samen met OCW na over een nieuwe beleidsvisie op immaterieel erfgoed en een herziening van de taakomschrijving van KIEN. Die laatste twee worden in 2024 opgeleverd.

We gingen diverse nieuwe samenwerkingen aan en daaruit vloeiden nieuwe inzichten en ideeën voort, over en weer. We wisselden ervaringen uit in het inventariseren van immaterieel erfgoed met internationale collega's; we organiseerden met de Erfgoedacademie een congres voor beleidsmedewerkers; we werkten samen met experts uit het Caribisch gebied aan een nominatieprocedure voor Unesco namens het Koninkrijk; we werden een van de trekkers van het Sector Overleg Ambachten; we startten een samenwerking met de erfgoedhuizen van OPEN en erfgoedparticipatiecoaches; we namen deel aan diverse internationale congressen; we werkten samen met de RCE aan de Erfgoedmonitor; we zetten de samenwerking met de Provincie Overijssel voort en we maakten samen met Nederland Monumentenland en regionale comités immaterieel erfgoed zichtbaar tijdens Open Monumentendag.

In dit jaarverslag lees je over nieuwe projecten, kennismakingen, uitdagingen en doelstellingen die zijn aangegaan of hebben geleid tot vervolgstappen. De speerpunten uit het activiteitenplan '21-'24 om inclusiever, duurzamer en meer operationeel te zijn middenin de samenleving, zijn hierin leidend geweest. Veel van de ontwikkelingen uit 2023 zijn een opmaat geweest naar het 'Inventarisreflectiejaar' dat in 2024 bij KIEN ingaat. Een jaar waarin de Inventaris op pauze gaat en we de tijd nemen om aanpassingen te doen die passen bij de nieuwe inzichten en denkrichtingen.

Ik wens je veel leesplezier!

Saskia van Oostveen,
Hoofd KIEN

We vieren immaterieel erfgoed!

20 jaar 2003 UNESCO Verdrag
We are #LivingHeritage

20 jaar verdrag

Het was in 2023 twintig jaar geleden dat het UNESCO Verdrag voor de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed tot stand kwam. We leverden bijdragen aan de internationale sociale mediacampagne rond het 20-jarige jubileum van het Verdrag door op de sociale mediakanalen berichten te plaatsen in het door UNESCO beschikbaar gestelde template.

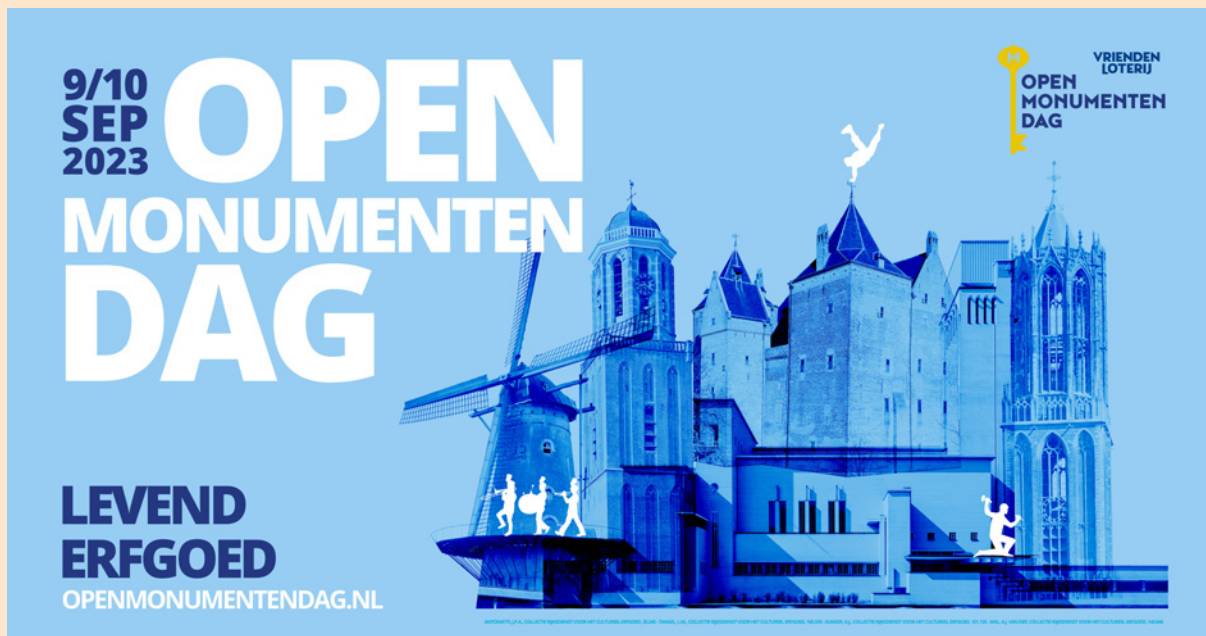
Als partner leverde KIEN een financiële bijdrage aan het project Wiki Loves Living Heritage, met als doel om wereldwijd meer aandacht te vragen voor immaterieel erfgoed via de platforms van WikiMedia.

De Inventaris is zichtbaarder gemaakt via Wikidata en is er een training Wikimedia Commons georganiseerd voor immaterieel erfgoedgemeenschappen.

Wiki Loves
Living
Heritage

2023 in de spotlight

Open Monumentendag

Het thema van Open Monumentendag, dat is aangesloten bij de European Heritage Days, was in 2023 'Levend Erfgoed', ter

Pieter van Rooij en Rozemarijn van de Wal geven een uitleg over immaterieel erfgoed op één van de inspiratiedagen voor de lokale comités.

Themabeeld Open Monumentendag 'Levend Erfgoed'.

ere van het 20-jarige jubileum van het Unesco Verdrag. KIEN werkte samen met Nederland Monumentenland aan inspiratie- en informatiesessies met lokale organiserende comités, waardoor er in heel Nederland aandacht was voor immaterieel erfgoed.

Tijdens de publieksopening van Openmonumentendag 2023 op het Grote Marktplaats in Zwolle waren diverse vormen van immaterieel erfgoed te zien, zoals verhalen vertellen, freestyle (voetballen), rappers en vuurspuwers. Ook was er een Maakmarkt waar ambachtslieden hun ambacht, dat gerelateerd was aan de opengestelde monumenten, presenteerde. KIEN ontving subsidie van het Fonds voor Cultuurparticipatie voor de 'immaterieel erfgoed programmering'.

Zomercarnaval en Graslandbevloeiing op de Representatieve Lijst van Unesco

Zomercarnaval Rotterdam en Traditionele bevloeiing van grasland kwamen beide op de 'Representatieve Lijst van Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid' van Unesco. Dat werd besloten tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van het comité van het Unesco verdrag immaterieel erfgoed in Botswana. Het doel van de representatieve lijst is het beter zichtbaar maken van de wereldwijde diversiteit van immaterieel erfgoed, om zo het besef van het belang en de betekenis van immaterieel erfgoed in het algemeen te bevorderen.

Een bevloed perceel.

Zomercarnaval Queen in Rotterdam.

Netwerk, Inventaris en Register

Werken op het voordek van een zeilschip.

Immaterieel erfgoed wordt in Nederland zichtbaar gemaakt door middel van drie kringen: Netwerk Immaterieel Erfgoed, Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en het Register van Inspirerende Voorbeelden van Borging.

Het Netwerk biedt mensen een laagdrempelige manier om hun immaterieel erfgoed zichtbaar te maken door het aan te melden via www.immaterieelerfgoed.nl.

Aan een bijschrijving in de Inventaris gaat een intensiever traject vooraf. Mensen die hun immaterieel erfgoed hierin willen bijschrijven, volgen een cursus *Bouwen aan een Borgingsplan* en werken met hulp van adviseurs Erfgoedzorg van

KIEN een borgingsplan uit waarin ze reflecteren op de kern en de toekomst van hun immaterieel erfgoed.

In 2023 werden er 20 nieuwe aanmeldingen in het Netwerk gedaan en werden er 11 vormen van immaterieel erfgoed bijgeschreven in de Inventaris:

- Gregoriaanse zang, stilte en beroering door Karolus Magnus;
- Demoscene;
- Twentse Krentenwegge;
- Rouw- en helingsrituelen van de Ndyuka;
- Amateurtuinen in Alkmaar;
- Melkbusschieten in Kampen;
- Keti Koti / Dia di Emancipacion di sclavitud / Dia di Emansipashon / Emancipation day;
- Broderie d'art;
- Lanenkaatsen in Harlingen;
- Olieslaan;
- Schipper Bruine Vloot.

Elke drie jaar evalueren en updaten erfgoedgemeenschappen hun borgingsplan samen met een medewerker van KIEN. In 2023 zijn er borgingsplannen van 65 vormen van immaterieel erfgoed uit de Inventaris geëvalueerd.

Omdat het immaterieel erfgoed dat in het Netwerk en de Inventaris staat dynamisch is en dus ook kan ophouden te bestaan, worden er – in overleg met de beoefenaars ervan – soms ook cultuuruitingen uitgeschreven. In 2023 werden er twee cultuuruitingen uit de Inventaris geschreven: Goudse kleipijp maken (werd op verzoek ook uit het Netwerk uitgeschreven) en Krulbollen in Zeeuws-Vlaanderen (staat nu in het Netwerk). Het aantal bijgeschreven vormen van immaterieel erfgoed in de Inventaris stond eind 2023 daarmee in totaal op 209.

IE-dagen

In 2023 gaf KIEN de jaarlijkse IE-dagen (immaterieel erfgoeddagen) voor beoefenaars van immaterieel erfgoed een andere invulling. Verspreid over het jaar organiseerden we drie dagen/dagdelen die kleinschaliger van opzet waren en meer

toegesplitst op de verschillende domeinen van immaterieel erfgoed. Dit bood ons kans om met het programma dichter bij de uitdagingen van specifieke groepen beoefenaars aan te sluiten.

30 SEPTEMBER:

ALGEMENE IE-DAG

- AAN DE SLAG MET JOUW ERFGOED!

Deze IE-dag vond plaats in Groenlo en had als overkoepelend thema 'vernieuwing'. Hierbij ging het zowel om 'vernieuwing' binnen besturen van immaterieel erfgoed organisaties, als om bewustwording over het dynamische karakter van immaterieel erfgoed. Immaterieel erfgoed is namelijk continu aan verandering onderhevig, omdat het door mensen wordt gedaan. De dag werd in samenwerking met de Grolse Wanten Sociëteit georganiseerd, de gemeenschap die het Grolse wanten breien heeft bijgeschreven in de Inventaris. De Sociëteit had een belangrijk aandeel in het middagprogramma.

Marlous van den Akker in gesprek met immaterieel erfgoed beoefenaars.

"Immaterieel erfgoed is continu aan verandering onderhevig, omdat het door mensen wordt gedaan."

Randy Telg laat bubbling Groove Kings Style zien aan de aanwezigen bij de IE-dag over uitvoerende kunsten.

20 OKTOBER: DOMEINDAG UITVOERENDE KUNSTEN - BORGEN VOOR DE TOEKOMST

Deze IE-dag vond plaats in museum Speelklok in Utrecht. Thema's waren (onverwachte) samenwerkingen, mengvormen van kunsten en nieuwe generaties aanspreken, maar ook het vinden van financiering en ondersteuning, bijvoorbeeld voor het werven van nieuwe vrijwilligers of het maken van

BUBBLING GROOVE KINGS STYLE

Bubbling staat sinds december 2022 in het Netwerk Immaterieel Erfgoed. Bij Bubbling gaat het om voetenwerk waarbij je pasjes met je benen maakt 'als een vlinder' en zo soepel mogelijk beweegt op muziek. Bubbling is een subcultuur van Hiphop. De kledingstijl is duidelijk te herkennen aan bepaalde schoenen, truien, trainingspakken en broeken. Randy Telg heeft binnen de (internationale) Bubbling een eigen nieuwe stijl ontwikkeld onder de naam 'Groove Kings Style Bubbling'. Hij is bezig met een academie waar dansers deze stijl kunnen leren. Ook werkt hij aan het digitaliseren van deze dansstijl.

lesprogramma's. Er waren korte pitches van LKCA, Cultuur + Ondernemen en het Fonds voor Cultuurparticipatie en optredens door Shanty Nederland en Groove King Bubbling.

21 OKTOBER: DOMEINDAG VOOR TRADITIONEEL VAKMANSCHAP EN AMBACHTEN - VAN GEZEL TOT MEESTER

Deze dag vond plaats in de Katoendrukkerij in Amersfoort. Er waren presentaties van ambachtsmensen over hun ervaringen als meester of als gezel, van het Fonds voor Cultuurparticipatie over het Meester-gezel traject, een toelichting op het Sector Overleg Ambachten en een rondleiding door de katoendrukkerij op de gastlocatie.

Workshop katoendrukken door Nathalie Cassee in de Katoendrukkerij in Amersfoort.

Training vrijwilligersmanagement onder leiding van David Wijnperle.

Deskundigheidsbevordering

KIEN organiseert elk jaar diverse trainingen om immaterieel erfgoedgemeenschappen te ondersteunen bij de borging van hun erfgoed. In het voorjaar organiseerden we de zeer populaire driedelige training Vrijwilligersmanagement, door David Wijnperle van Doeldenker.

In juni verzorgden we twee keer een digitale training over online zichtbaarheid. Hierbij kwamen onder meer zoekmachineoptimalisatie,

het gebruik van Google Analytics en het maken van een contentkalender aan bod.

In het najaar organiseerden we - in het kader van 20 jaar Immaterieel Erfgoed Verdrag - samen met Wikimedia Nederland twee Wikimedia Commons trainingen. De deelnemers leerden hoe ze hun immaterieel erfgoed beter vindbaar kunnen maken via bijvoorbeeld Wikipedia en Google.

“Deelnemers leerden hoe ze hun immaterieel erfgoed beter vindbaar kunnen maken via bijvoorbeeld Wikipedia en Google.”

Bewustwording

KIEN wil de zichtbaarheid van immaterieel erfgoed vergroten, zowel binnen de samenleving als in het totale erfgoedveld. Hiermee beogen we meer bewustwording en respect te genereren voor vormen en maten van immaterieel erfgoed en de beoefenaars ervan. In 2023 werkten wij op diverse manieren aan bewustwording.

NIEUWSBRIEF

Er werden vier IE-mails verstuurd naar circa 800 e-mailadressen met daarin vaste nieuwsrubrieken. In de IE-mails komen o.a. aan bod: nieuwe aanmeldingen en bijschrijvingen in het Netwerk en de Inventaris; immaterieel erfgoed evenementen; inspirerende voorbeelden van borging; symposia/congressen/publicaties en projecten die door KIEN, al dan niet met samenwerkingspartners, worden uitgevoerd.

SOCIALE MEDIA

KIEN was in 2023 actief op Instagram, Facebook, X, YouTube en LinkedIn. Zeer regelmatig werden berichten gedeeld via deze platformen en het aantal mensen dat ons hier volgt steeg. Op 15 januari 2024 stond de teller op 1940 volgers voor Facebook; 1617 volgers voor Instagram; 1696 volgers op LinkedIn. Van X zijn geen cijfers beschikbaar aangezien

er, sinds de veranderingen op dit platform, geen moderatie meer is. Daarom heeft KIEN besloten het account op X te verwijderen.

LEZINGEN EN GASTCOLLEGES

KIEN gaf in 2023 zeven keer een gastcollege, o.a. bij de Reinwardt Academie, de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht.

PENNING

Ook in 2023 werd er in de serie immaterieel erfgoed penningen van de Koninklijke Nederlandse Munt een nieuwe penning geslagen, van Koningsdag. Burgemeester van Rotterdam, Ahmed Aboutaleb, nam op 12 april de eerste penning in ontvangst in het stadhuis van Rotterdam. Deze stond in het teken van de 10^e Koningsdag sinds het aantreden van Koning Willem-Alexander, die dat jaar in Rotterdam gevierd zou worden. Muntmeester Bert van Ravenswaaij overhandigde de eerste exemplaren aan de burgemeester van Rotterdam en aan de voorzitter van de Oranjabond. Het ontwerp van de penning is tot stand gekomen in samenwerking met de Koninklijke Nederlandse Munt, de Koninklijke Bond van Oranjeverenigingen en KIEN.

Overhandiging van de munt voor 10 jaar Koningsdag. V.l.n.r.: burgemeester Aboutaleb, muntmeester van de Koninklijke Nederlandse Munt Bert van Ravenswaaij, voorzitter van de Koninklijke Bond van Oranjeverenigingen Pieter Verhoeve (© royal dutch mint), foto's: Maartje Kuperus.

Erfgoedstem

Verschillende malen bood de Erfgoedstem in 2023 een podium aan immaterieel erfgoed. Zo verscheen op 6 december een interview met KIEN binnen een reeks over klimaatverandering en erfgoed. De reeks is een initiatief van het platform Klimaat en Erfgoed. Het interview besteedde aandacht aan de manieren waarop immaterieel erfgoed bijdraagt aan een ecologisch duurzamere toekomst.

Fragment uit het interview:

“Een voorbeeld is traditionele graslandbevoeiing. Hierbij worden graslanden van water en mineralen voorzien middels een systeem dat gebruik maakt van hoogteverschillen, sloten, geulen en stuwen. Kunstmest maakte deze techniek even overbodig, maar je ziet nu dat de beoefenaars [van immaterieel erfgoed, red.] bewust bezig zijn met een duurzame oplossing voor dit oude probleem: het land voorzien van de nodige hoeveelheid water en mineralen, zonder dat er kunstmest aan te pas komt.”

Een vloeiveide op het Lankheet van het klassieke 'volvelds' type: door het water in een beek op te stuwen en via een aanvoersloot naar een weide te leiden, kan een zo'n breed mogelijk oppervlak van de weide worden bevoeid.

Traditionele bevoeiing van grasland is in april 2021 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland door Stichting Waterpark en Veldwerkcentrum Het Lankheet en werd in 2023 ook opgenomen op de Representatieve Lijst van Unesco.

WEBINAR 'PLEZIER VOOR MENS ÉN DIER'

Op 2 mei publiceerde De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) de zienswijze 'Plezier voor mens én dier?'. Over het inzetten van dieren voor Sport, Ontspanning, Traditie & Vermaak. Tijdens het Webinar dat op 10 oktober plaatsvond werd de zienswijze toegelicht en gingen diverse partijen, waaronder de Sectorraad Paarden, de Universiteit van

Amsterdam en KIEN in gesprek over de toekomst van dieren in sport, ontspanning, traditie en vermaak (vooral ook met het oog op de aanbevelingen in de zienswijze).

IMMATERIEEL ERFGOED SPOTTEN

Met het project 'Immaterieel Erfgoed Spotten' beoogt KIEN om immaterieel erfgoed 365 dagen van het jaar zichtbaar te maken en mensen bewust te maken van de grote sociale en culturele waarde die erin schuilt. IE Spotten is een co-creatie tussen de beoefenaars van het erfgoed, KIEN en andere partijen. Via (bordjes met daarop) een QR-code kan de erfgoedgemeenschap geïnteresseerden verwijzen naar hun persoonlijke 'spotten-pagina' waar op laagdrempelige wijze meer achtergrondinformatie gegeven wordt over het erfgoed. De erfgoedgemeenschap beheert de content achter de QR-code zelf, KIEN redigeert en monitort. Het project bestaat sinds 2019 en is mogelijk gemaakt door een bijdrage uit het Familie Heersink Fonds. Voor IE Spotten producties in Overijssel stelt de Provincie Overijssel financiering beschikbaar (zie Provincie Overijssel).

In 2023 is door KIEN, erfgoedbeoefenaars en productie bureau Tekst & Uitleg gewerkt aan de volgende Spotten-producties: Strâo rijden, Papierknipkunst, Cramignon, Strontweek Workum, Twentse Krentenwegge, Melkbusschieten in Kampen, Papierknipkunst, Goors School- en Volksfeest; Corso Sint Jans klooster; Pinksterrijden Vollenhove en Kortebaandraverij Venhuizen.

IMMATERIEEL ERFGOEDFILMS

KIEN heeft de afgelopen jaren meerdere films laten maken over immaterieel erfgoed. Op deze manier wordt het erfgoed gedocumenteerd en wordt gewerkt aan meer bewustwording. In 2023 zijn er korte films gemaakt over Carbidschieten in Drenthe en over Kortebaandraverijen. Er zijn verschillende kortebaan- en harddraverijen bijgeschreven in de Inventaris en het Netwerk, en in de film komen meerdere locaties en aspecten van de kortebaandraverij aan bod. De films bieden een blik in de keuken van het immaterieel erfgoed: Wat betekent immaterieel erfgoed in een gemeenschap?

Harddraverij in Medemblik.

Immaterieel erfgoed in het Openluchtmuseum

Samen met het Nederlands Openluchtmuseum werkte KIEN in 2023 verder aan bewustwording rond immaterieel erfgoed, zowel intern voor museumcollega's als extern voor museumbezoekers. Dit gebeurde op verschillende manieren. In 2023 namen KIEN medewerkers deel aan de volgende projectteams binnen het museum: Themajaren Zorg voor Elkaar; Duurzaamheid; De Nieuwe Winter; Ambachtenwerkplaats en de werkgroep Communities.

KIEN-dagen in het Openluchtmuseum

In 2023 zijn vijf erfgoedgemeenschappen uitgenodigd om hun erfgoed te laten zien aan museumbezoekers. Zij kregen voor een dag het museum als podium voor hun erfgoed, waarbij ze zelf bepaalden hoe ze hun erfgoed presenteerden. De eerste gemeenschap bracht op 30 april het Kaapverdische feest São João Baptista Rotterdam naar het museum. Later in het jaar volgden nog het midwinterhoorn bouwen, Fanfareorkest, Indisch koken en de Indische rijsttafeltraditie en de Cramignon, een reidans uit Zuid-Limburg.

Vaste plekken voor immaterieel erfgoed in het museumpark

EEN HUIS VOOR IMMATERIEEL ERFGOED

In 2023 startte een projectteam met de realisatie van het 'Huis voor Immaterieel Erfgoed' in de Haarlemmer Houtloods: een vaste locatie in het Openluchtmuseum en vanaf 2024 dé plek waar bezoekers kennismaken met immaterieel erfgoed. In de Houtloods komt een vaste

presentatie over immaterieel erfgoed. Het wordt ook het startpunt voor activiteiten en diverse locaties in het museum waar immaterieel erfgoed een rol speelt. Deze ontwikkeling is mogelijk gemaakt dankzij het budget dat de familie Heersink beschikbaar heeft gesteld.

AMBACHTENWERKPLAATS

Sinds de realisatie van de Ambachtenwerkplaats in 2022 kunnen museumbezoekers zelf ervaring opdoen met ambachtelijke technieken. Er zijn twee ruimtes: de Houtwerkplaats en de Decoratiewerkplaats. In 2023 zijn hier workshop-pilots georganiseerd voor de ambachten houtsnijwerk, borduren en diverse manieren van stoffen bedrukken. In de Ambachtenwerkplaats is ook een expositie te zien over hedendaagse makers die vertellen over hun ambacht en de waarde ervan voor de samenleving anno nu. Voor de programmaontwikkeling van de Ambachtenwerkplaats wordt door het KIEN samengewerkt met de afdeling educatie/ conceptontwikkeling en de wetenschappelijke staf van het museum. Hierbij zoeken we actief de samenwerking met MBO en HBO en met immaterieel erfgoedgemeenschappen.

Workshop Staphorster Stipwerk in de Ambachtenwerkplaats.

Indisch koken en de Indische rijsttafeltraditie

Indisch koken is het bereiden van gerechten met vlees (bijvoorbeeld rendang), vis (ikan pedis), tahoe (tahoe ketjap), ei (sambal goreng telur), groente (sambal goreng boontjes) en fruit (roedjak). Als meer dan twintig van deze gerechten worden gecombineerd met rijst of bami en bij bijzondere gelegenheden worden geserveerd, heet dit een rijsttafel. Het Indisch koken gebeurt samen, de bereiding vormt zodoende onderdeel van dit immaterieel erfgoed. Uitingen van het sociale aspect in de Indische gemeenschap zijn het samen bereiden van de maaltijden met familie, vrienden, kennissen, in publieksbijeenkomsten als Indische festivals en pasars malam (markten).

Indisch koken en de Indische rijsttafeltraditie hebben hun oorsprong in het voormalig Nederlands-Indië. Zodoende maakt dit immaterieel erfgoed deel uit van de sociaal-culturele gemeenschap die haar wortels heeft in voormalige Nederlands-Indië, die na de dekolonisatie is blijven voortbestaan. Tegenwoordig neemt aandacht onder nieuwe generaties en andere bevolkingsgroepen voor de oorspronkelijke Indische culinaire traditie toe.

Een bijschrijving die veel los maakte
'Indisch koken en de Indische rijsttafeltraditie' is in november 2022 in de Inventaris bijgeschreven door Stichting Indisch Erfgoed. Hierop volgden uiteenlopende reacties vanuit de samenleving: sommige Indische groepen in Nederland ervoeren het als iets positiefs, namelijk dat de bijschrijving onderstreepte dat ook zij onderdeel zijn van de Nederlandse samenleving. Vanuit Indonesisch oogpunt kwam juist kritiek. Deze groep mensen legde de bijschrijving

Mensen nuttigen samen Indische rijsttafel gerechten.

uit als een verheerlijking van het koloniaal verleden, duidde het als misplaatste nostalgie voor een land dat niet meer bestaat, en wees op de koloniale machtsverhoudingen van waaruit de rijsttafel is ontstaan.

Het Haags Historisch museum organiseerde hiertoe op 16 augustus de debatavond 'De smaak van vandaag', waar diverse betrokkenen waaronder Matthijs Kuipers (onderzoeker Nationaal Comité 4 & 5 mei) en Maureen Tan (kookboekenauteur, o.a. *De bijbel van de Indonesische keuken*) in gesprek gingen over de Indische rijsttafel. KIEN was ook aanwezig om de procedure rondom bijschrijvingen in het algemeen nader toe te lichten: namelijk dat de bijschrijving was gedaan door de Indische gemeenschap en niet door KIEN. Daarnaast hebben we ons perspectief op de kloof tussen jongere en oudere generaties mensen met een Indische achtergrond verduidelijkt. De discussie was na deze avond verre van 'afgerond', maar we vinden het belangrijk om ons te verhouden tot de controversie die immaterieel erfgoed soms kan oproepen en om vanuit het oogpunt van immaterieel erfgoed duiding te bieden.

JAARTHEMA 2023

'Zorg voor elkaar'

KIEN is partner in de ontwikkeling jaarthema's in het Openluchtmuseum. In 2023 was het jaarthema 'Zorg voor elkaar'. In dit kader stelde het museum vragen als: 'hoe kunnen we voor elkaar (blijven) zorgen?', 'zou je mantelzorg willen verlenen aan een dierbare als dat nodig is?', 'wat kunnen we hierin leren van het verleden?'

KIEN droeg immaterieel erfgoedgemeenschappen en -praktijken aan waarbinnen zorgen voor elkaar een vanzelfsprekendheid is. Na het opstellen van een longlist werd in het projectteam uiteindelijk de keuze gemaakt om de 'Woonwagencultuur' een prominente rol te geven. In het Openluchtmuseum zijn in 2023, met behulp van de gemeenschap, twee woonwagens geplaatst, die samen het verhaal van de Reizigers en hun onderlinge zorgpraktijk vertellen.

Ook organiseerden de reizigers de Woonwagencultuurdag in het Openluchtmuseum. Tijdens deze dag werd het gouden 'rolleman lintje' uitgereikt aan directeur van KIEN, Marco van Baalen, als dank voor de inzet van KIEN voor het behoud van de woonwagencultuur in Nederland.

Een van de twee woonwagens in het Nederlands Openluchtmuseum, foto: Sjors Evers.

WOONWAGENCULTUUR

De woonwagencultuur wordt gedragen door een gemeenschap van ongeveer dertigduizend mensen en is sinds oktober 2014 bijgeschreven in de Inventaris.

De woonwagencultuur is een vorm van immaterieel erfgoed die nauw verbonden is met de culturele identiteit van de woonwagenbewoners in Nederland. Het gevoel van het wonen in een wagen is gebleven, zelfs als de woning niet kan rijden. De cultuur wordt sterk bepaald door de sociale cohesie en het familieverband. Zo wonen families dicht bij elkaar. Kinderen worden vernoemd naar grootouders en er worden bijnamen gebruikt. Er is een zeer gastvrije eetcultuur. De bezoeker krijgt altijd eten en drinken en er zijn géén vaste tijden voor de maaltijden. Ook op het gebied van levenslooprituelen uit zich de sterke onderlinge band. Van de Eerste Communie wordt een groot feest gemaakt. Vóór het huwelijk is er de traditie van het samen weglopen van een jongen en een meisje. Rondom een begrafenis zijn er ook bijzondere gebruiken. Met betrekking tot werk geldt dat woonwagenbewoners van oudsher ambachten en ambulante beroepen beoefenen. Werken voor een baas is strijdig met de hang naar vrijheid en het gevoel van eigenwaarde.

Samenwerkingen binnen het brede immaterieel erfgoedveld

Sector Overleg Ambachten

Sinds 2022 is KIEN een van de trekkers van het door het ministerie van OCW geïnitieerde Sector Overleg Ambachten. Met dit overleg, waarin naast ambachtsmensen diverse vertegenwoordigers uit het vakonderwijs en het bredere ambachtenveld zitting hebben, wil het ministerie dat de aanwezige kennis, denkracht, creativiteit en ieders netwerk wordt samengebracht om voor de periode 2022-2024 een concreet plan voor de vergroting van de slagkracht van de ambachtensector te ontwikkelen.

In het kader van het OCW-programma 'De innovatieve kracht van ambachten, vakmanschap en ontwerp' heeft het ministerie middelen beschikbaar gesteld om ambachten en vakmanschap in Nederland in de periode 2022-2024 te kunnen behouden en versterken. Uit een vooronderzoek kwamen een aantal fundamentele vraagstukken naar voren: Ambachten hebben een veel grotere maatschappelijke waarde dan waarvoor ze erkenning krijgen; het opleidingsaanbod voor de ambachten schiet tekort; het lukt onvoldoende om structurele, duurzame samenwerking tussen de ambachten en andere beroepen en sectoren op te zetten.

Met de oprichting van het Sector Overleg Ambachten is er voor het eerst een gremium waarin de sector over de breedte is vertegenwoordigd, waarin alle geledingen met elkaar in gesprek kunnen gaan en kunnen samenwerken om knelpunten aan te pakken, waarmee de versnippering wordt tegengegaan en dat beoogt om de slagkracht van de sector te vergroten.

Het Sector Overleg Ambachten is na ontvangst van de beschikking in september 2023, in oktober 2023 met een reeks activiteiten van start gegaan waarin wordt beoogd de

Uitkomst van één van de werksessies die mogelijke oplossingsrichtingen t.b.v. de gehele ambachtensector in kaart brengt.

knelpunten sectorbreed aan te pakken. In oktober en november werden vier bijeenkomsten georganiseerd waar een brede waaier van mensen uit het ambachtenveld naartoe kwamen.

In de organisatievorm staan co-creatie en bottom-up samenwerking centraal. Een Sector Comité bestaande uit 11 personen organiseerde de bijeenkomsten en activiteiten. Door middel van thematische werktafels beoogt het Sectoroverleg in 2024 verder te werken aan drie belangrijke aandachtspunten voor ambachten in Nederland:

- Communicatie - hiervoor wordt een grote communicatiecampagne opgezet en een website gemaakt.

- Educatie en vakonderwijs – het ontwikkelen en uitbreiden van het onderwijsaanbod gericht op ambachtelijke kennis en vaardigheden.
- Samenwerking en mapping – hoe kunnen de betrokkenen meer gezamenlijk optrekken, samenwerken en zo versnippering van de sector tegengaan?

KIEN vormt samen met Stichting Ambacht in Beeld, de voorzitter en de secretaris de trekkers van het Overleg. Het Openluchtmuseum fungeert namens de betrokken partijen als penvoerder van deze subsidieaanvraag. Samen met het Sectorcomité en de expertise- en klankbordgroep (50 personen) wordt er gewerkt aan een toekomst van ambachten in Nederland.

Samen Verder – KIEN en Open

KIEN en de provinciale erfgoedhuizen, verenigd in OPEN, hebben de handen ineen geslagen met het project ‘Samen Verder’. Hoofddoelstelling van dit project is het verbeteren van de ondersteuning van immaterieel erfgoedgemeenschappen bij de borging van erfgoed door een intensievere samenwerking tussen KIEN, dat zich op het landelijk niveau beweegt, en de provinciale erfgoedhuizen binnen OPEN, die op regionaal niveau actief zijn.

Voor Samen Verder is een subsidie toegekend door OCW. Erfgoed Brabant is namens OPEN penvoerder en KIEN is partner in dit project. Er is een procesbegeleider aangetrokken om te ondersteunen in de uitvoering. Het plan bestaat uit drie hoofdonderdelen:

- KIEN richt een landelijk coördinatiepunt IE-provinciaal in, waardoor de 12 erfgoed-

participatiecoaches in de provincies kennis en ervaringen met elkaar en KIEN kunnen uitwisselen. Hiervoor heeft KIEN een coördinator aangesteld.

- In alle 12 provincies gaan de erfgoedparticipatiecoaches (via OPEN) zich nu ook richten op ondersteuning van immaterieel erfgoedgemeenschappen.
- Regelmatige afstemming tussen OPEN en KIEN, onder meer op gebied van de bestaande kennisbanken van KIEN en Erfgoedvrijwilliger.nl; een gezamenlijk communicatietraject en regelmatige afstemming, evaluatie en waar nodig bijsturing.

Kennissynthese LKCA

In het kader van een nota over cultuurbeoefening van OCW is er een kennissynthese uitgevoerd van onderzoeken op het gebied van cultuurbeoefening van de afgelopen 10 jaar in Nederland. LKCA heeft hier initiatief in genomen. KIEN heeft in 2023 literatuur aangedragen en advies gegeven en zal dit in 2024 opnieuw doen. De kennissynthese wordt de basis voor een te schrijven akkoord (naar het voorbeeld van het Sportakkoord) door de directie Erfgoed & Kunsten van OCW.

Collectie Nederland

De Collectie Nederland is niet (voldoende) representatief voor de Nederlandse samenleving. De commissie Onvervangbaar en Onmisbaar geeft in haar advies aan dat er zeer beperkt zicht is op de categorie cultuurgoederen van regionale en migrantengemeenschappen. De staatssecretaris heeft daarom eind 2022 een inventariserend onderzoek hiernaar aangekondigd. Deze inventarisatie is opgezet door RCE en KIEN samen, dit is gestart in juni 2023. Er werd een expertmeeting georganiseerd om input op te halen rond terminologie en de uitwerking van het project en er werd een enquête afgenomen onder de vormen van immaterieel erfgoed in het Netwerk en de Inventaris. In 2024 wordt het onderzoek afgerond.

Erfgoed Jong excursie in het Rijksmuseum Amsterdam, foto: Simone Both.

Erfgoed Jong

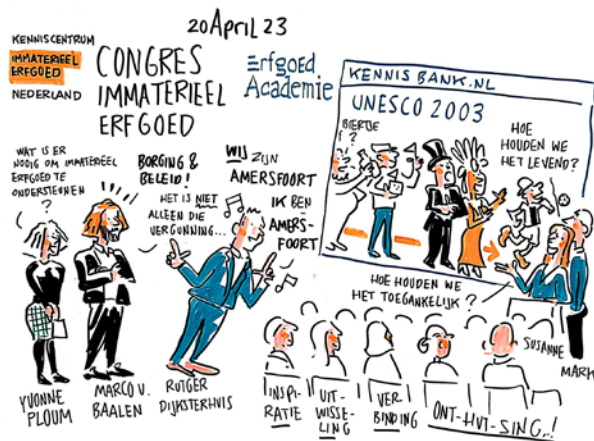
Vanaf 1 oktober 2023 is Erfgoed Jong, het landelijke netwerk van jonge mensen met interesse in erfgoed in Nederland, formeel overgedragen aan Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland (OPEN). Tot dat moment werd het onafhankelijke jongerenplatform ondersteund door KIEN, het Nederlands Openluchtmuseum en DutchCulture. OPEN opereert erfgoed-breed en sluit daarmee goed aan bij de brede focus van Erfgoed Jong. Erfgoed Jong bestaat sinds 2019 en is inmiddels met circa 200 actieve leden tussen de leeftijd van 16 en 30 jaar oud een belangrijke stem van en voor jongeren binnen het erfgoedveld. Het groeiende netwerk is met deze overdracht gewaarborgd voor de toekomst.

Symposia/congressen

- KIEN organiseerde op 20 april in het gebouw van de RCE in Amersfoort samen met de

Erfgoedacademie het congres *Veelzijdig immaterieel erfgoed*, voor met name beleidsmedewerkers van overheden. Het doel van de conferentie was aan de ene kant om meer informatie te delen over immaterieel erfgoed en de relatie tot beleid. Aan de andere kant was het een moment om bij de deelnemers op te halen waar er nog meer kennis nodig is. In een vervolg op de conferentie wordt met de ErfgoedAcademie onderzocht hoe immaterieel erfgoed terug kan komen in het cursusaanbod van de ErfgoedAcademie.

- Van 7 t/m 10 juni bezocht KIEN een internationaal congres over etnologie, antropologie en folklore in Brno, Tsjechië. Het congres met de titel *Living Uncertainty* (levende onzekerheid) werd georganiseerd door SIEF (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore). Samen met ruim 1000 deelnemers bogen we ons over de onzekerheden van deze tijd (zoals oorlog, klimaatverandering en diversiteitsvraagstukken) en de rol die onderzoekers evenals

- CAROUSSELS

- WERKSESSIES

Getekend verslag van het Congres Veelzijdig immaterieel erfgoed door Jeroen Steehouwer.

immaterieel erfgoed hierbij spelen.

- Op 2 en 3 november gaf KIEN tijdens internationale congres *Safeguarding the Intangible Heritage: policies and practices for the next decades* in Évora, Portugal een presentatie van een vergelijkende studie over het updaten van de inventarissen.
- Op 30 november en 1 december gaf KIEN

op de Internationale conferentie *Museums as Social Institutions - Trust and Communities* in Mainz, Duitsland een presentatie over de aandachtspunten bij co-creaties tussen musea en (immaterieel) erfgoedgemeenschappen, waarbij de focus lag op het #ThisIsPrikko.

Provincie Overijssel

Sinds 2015 heeft de Provincie Overijssel immaterieel erfgoed hoog op de agenda staan. Voor de periode 2023-2024 ontvangt KIEN opnieuw subsidie van de Provincie Overijssel voor het zichtbaar maken en versterken van immaterieel erfgoed in de provincie. We hebben een lokale partner aangetrokken om de werkzaamheden van KIEN in Overijssel te coördineren. KIEN werkte ook dit jaar aan deskundigheidsbevordering in Overijssel. Zo werden er op 8 & 9 februari workshops gegeven over immaterieel erfgoed en educatie, specifiek gericht op inwoners van de Provincie Overijssel.

Congres Veelzijdig immaterieel erfgoed, foto: Sjors Evers.

Ook zijn aan de nieuwsbrief van het Erfgoedplatform Overijssel (EPO) maandelijks bijdragen geleverd over onder meer Corso Vollenhove en Midwinterhoornblazen. Tijdens een vergadering met de klankbordgroep van Overijsselse immaterieel erfgoedgemeenschappen zijn drie grote projecten besproken: het opzetten van een garantiefonds, een materialendepot en een Overijsselse IE-dag. Deze projecten zullen in 2024 verder hun beslag krijgen.

In 2023 zijn er twee nieuwe bijschrijvingen geweest in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland uit Overijssel: Melkbusschieten in Kampen en de Twentse Krentenwegge. Beide gemeenschappen hebben in het kader van de samenwerking met de provincie een

voucher van € 5.000 ontvangen als financiële ondersteuning bij de uitvoering van hun borgingsplan. Beiden hebben gewerkt aan een IE Spotten-productie (zie IE Spotten).

In aanloop naar de provinciale verkiezingen nam KIEN deel aan een overleg met de partners binnen het EPO. Uitgangspunt bij dit overleg was het formuleren van een antwoord op de vraag: 'wat kan erfgoed betekenen bij het oplossen van sociale vraagstukken binnen de provincie?'. Aansluitend hierop heeft in december een presentatie aan de Commissaris van de Koning en Gedeputeerde Staten plaatsgevonden waar onder andere de kaders zijn geschetst voor 350 jaar provincie Overijssel in 2028.

AmbachtenLab

KIEN had al eerder AmbachtenLabs georganiseerd in samenwerking met musea, onder meer in Overijssel. De methodiek van de Ambachtenlabs, zoals KIEN de afgelopen jaren heeft ontwikkeld, gaat uit van een middelgrote museale organisatie, waarin collectiebeheer en een wens voor participatie en kennisoverdracht de aanleiding vormen voor een onderzoek naar het ambacht vandaag de dag. Maar wat als je als museum geen objecten maar juist techniekennis en vaardigheden in huis hebt?

De provincie Overijssel vroeg mede daarom naar een specifiek Ambachtenlab, toegesneden op de situatie van het kleine musea, zoals Tapijtmuseum Genemuiden. In de periode mei - juni 2023 vond in Genemuiden een eerste pilot plaats van een AmbachtenLab toegesneden op hun vraag en mogelijkheden. De kunstenaars/ vormgevers Caroline Evers en Ruben Warnshuis hebben bijna 12 weken in het museum met de vakmensen gewerkt. Met de overgeleverde techniek van het museum zijn zij materiaalproeven gaan doen. Daarbij zijn zij nieuwe materiaal en kleurcombinaties gaan uitproberen. Dat leverde

Ambachtenlab in het Tapijtmuseum Genemuiden.

al mooie voorbeelden van nieuwe tactiele ervaring op. Met het verkennen van nieuwe technische mogelijkheden ontstonden ook directe nieuwe vorm en constructiemogelijkheden.

De verrassende resultaten van deze werkperiode vormde voor de afdeling Artez productdesign uit Arnhem de aanleiding om in 2025 een samenwerking met het tapijt museum Genemuiden aan te gaan. Met de ambitie om die de daaropvolgende jaren vast in hun curriculum om te gaan nemen.

Kennisagenda 2021-2024

Het onderzoek van KIEN richt zich op de kansen en uitdagingen voor beoefenaars en beheerders van immaterieel erfgoed op het gebied van duurzaamheid en diversiteit. Met de resultaten van ons onderzoek willen we allereerst bijdragen aan de toekomst van het immaterieel erfgoed zelf: hoe ondersteunen we erfgoedgemeenschappen in het toekomst geven aan hun erfgoed? Bovendien willen we beter zichtbaar maken waar immaterieel erfgoed een belangrijke bijdrage kan leveren in de aanpak van grote maatschappelijke uitdagingen van onze tijd: waar kan immaterieel erfgoed een verschil maken op het gebied van duurzaamheid en diversiteit? Tegelijkertijd willen we onszelf als Kenniscentrum ook een spiegel voorhouden: hoe werken we als Kenniscentrum inclusief en waar kunnen we onze eigen inventarisatiemethodieken verbeteren? Uit deze vragen werken we aan drie onderzoeksgebieden met subthema's:

Immaterieel Erfgoed & Ecologische Duurzaamheid:

PROJECT WATER & LAND I.S.M. CAG (BE)

KIEN is partner in een 3-jarig samenwerkingsverband met het Centrum Agrarische Geschiedenis te Leuven (CAG). Samen met hen en verschillende erfgoedgemeenschappen, verbonden aan inspirerende voorbeeldpraktijken in Vlaanderen en Nederland, behandelen we in drie projectjaren drie actuele uitdagingen: waterbeheer, behoud van biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid. Dit jaar vond er een Water & Land ontmoetingsdag plaats voor erfgoedbeoefenaars, wetenschappers, en professionals uit verschillende sectoren. De [website Water & Land](#) werd gelanceerd, met een overzicht van de publicaties van het eerste projectjaar. De twee podcasts en documentaire films over de ecologische betekenis van poldermolens en

graslandbevloeiing zijn hier ook te vinden (zoals '[Vloeiweiden: verdwenen in het landschap](#)').

In 2023/2024 staat het thema 'Biodiversiteit' centraal in het Water & Land project. Hiervoor is gekozen voor heggenvlechten als casus, en de imkerij. In de publicaties en producten wordt steeds de vergelijking tussen Nederland en Vlaanderen getrokken, lerende netwerken opgezet en inspirerende voorbeelden uitgewisseld.

ONDERZOEK DIER & DUURZAAMHEID

Binnen dit subthema lag in 2023 een focus op onderzoek naar bijenhouders en hun relatie tot biodiversiteit. Het resultaat hiervan is de publicatie *Meer dan bijen houden. Bijen, mensen en een duurzame toekomst*. Tijdens de viering van 5 jaar Nationale Bijenstrategie op 2 november, waarvan het KIEN een partner is, werd een exemplaar aangeboden aan de minister. De nadruk in de publicatie ligt op de veranderingen binnen de

imkerij. De eenzijdige nadruk van imkers op producten en diensten van hun bijen: honing en de bestuiving van (voedsel)gewassen verschuift. Steeds meer mensen houden bijen vanwege 'een gevoel van verbondenheid met de natuur', en 'als bijdrage aan de biodiversiteit'. Actief bijdragen aan landschapsbeheer - bloemen planten, samenwerkingsprojecten met de gemeente over groenbeheer - wordt steeds meer een onderdeel van het immaterieel erfgoed van de imker. Met deze publicatie, wil KIEN deze nieuwe rol van imkers een podium geven. De publicatie sluit bovendien aan bij het thema in Water en Land.

Daarnaast publiceerde KIEN in het kader van 'Dier en Duurzaamheid' twee brochures die geschreven werden door Anouck Fietje, die haar masterstage voor de Wageningen Universiteit deed bij KIEN. *De geschepede schaapskudde*. *Hoeder van het leven op de hei* en *De riviervisser*. *Beheerder van een onderwaterwereld* zijn beide te downloaden via de [kennisbank](#) van KIEN.

ONDERZOEK OP BONAIRE: CACTUSHEGGEN EN ZOETWATERSYSTEMEN

In 2023 werd de impact van immaterieel erfgoed op de ecologie en de effecten van klimaatverandering bekeken in Caribisch Nederland, op het eiland Bonaire. Dit onderzoek werd opgezet en uitgevoerd met diverse stakeholders op het eiland, zoals Liliane de

Jet Bakels (L) en Liliane de Geus (r) voor een cactusheg in Bonaire.

Geus van de Unesco werkgroep Bonaire en Boi Antoin van de NGO FuHiKuBo.

Van 23 juni t/m 8 juli werd hiervoor door KIEN veldwerk gedaan op Bonaire op twee terreinen: over het vlechten van cactusheggen en hun rol in het ecosysteem, en over de hedendaagse betekenis van de oude watersystemen op het eiland.

Waar het eerste thema, de cactusheggen, aansluit bij het eerder genoemde heggenonderzoek, is het tweede thema ondergebracht bij een internationaal samenwerkingsproject: 'Water Cycle Stories. Learning from traditional water strategies for resilient tourism dependent island communities'. Initiatiefnemer van het project is Suzanne Loen van LILA Living Landscapes. Op drie eilanden - Texel, Bonaire en Djerba - onderzoeken

Rosann Jansen, medewerker WEB Bonaire, bij een openbare watervoorziening.

we de potentie van traditionele zoetwatersystemen voor een duurzame toekomst. De hieraan gekoppelde internationale kennisuitwisseling over de traditionele zoetwatermanagement systemen draagt, hopen we, bij aan de veerkracht van de eilandgemeenschappen.

In 2024 zullen hiertoe watermanuals worden gepubliceerd, waarin de historische context op de eilanden wordt verbonden aan de hedendaagse situatie, waar diverse bedreigingen op het gebied van klimaatverandering in de lucht hangen.

Immaterieel Erfgoed & Diversiteit:

DEKOLONISEREN VAN IMMATERIEEL ERFGOED

In 2023 vond de kick-off van het onderzoeksproject 'immaterieel erfgoed dekoloniseren' plaats. Uit een expertmeeting met partners uit het erfgoed- en bredere maatschappelijk veld, allen met uitvoerige kennis van de doorwerking van het koloniale verleden op verschillende vlakken in de Nederlandse samenleving, werd verkend hoe dit onderzoeksproject op een gelijkwaardige en respectvolle manier op te starten. Deze verkenning leidde tot de selectie van een KIEN Netwerkaanmelding, waarin een Afro-Surinaamse Marron groep zichzelf presenteert en beschrijft aan de hand van een narratief dat associeert met koloniaal taalgebruik. Er ontstond een samenwerking met de aanvrager achter de aanmelding, waarin ideeën en perspectieven werden uitgewisseld over het belang en de risico's van dit taalgebruik. Het gesprek dat op die manier op gang kwam, en de inzichten die dat opleverde, is gedeeld tijdens congressen, lezingen, debatten en gastcolleges. Ook resulteerde de casus in een essay voor het tijdschrift *Volkskunde* (te verschijnen), over het emanciperende potentieel van koloniaal idioom in actuele identiteitspolitiek. Daarnaast werd vanuit het onderzoeksproject deelgenomen aan diverse activiteiten en bijeenkomsten rondom het Herdenkingsjaar Slavernijverleden, en is geïnvesteerd in het

opbouwen en uitbreiden van een relevant netwerk van o.a. wetenschappers, belangenorganisaties en professionals uit de cultuursector.

INCLUSIEVER WERKEN ALS KIEN

In de april vonden de eerste kennismakingsgesprekken plaats met Charlotte Wekker, docent en PhD-kandidaat aan de RUG, rond trainingen op het gebied van diversiteit en inclusie. In het najaar van 2023 vonden twee sessies plaats met het hele team van KIEN. Deze gesprekken zijn het startpunt geweest om concreet te werken aan aanpassingen in de werkwijzen om de ambitie om inclusiever te werken, zowel intern als extern, gestalte te geven. De inzichten worden ook meegenomen in de reflectie rond inventariseren van immaterieel erfgoed in Nederland en in de plannen voor de nieuwe beleidsperiode 2025-2028.

GENDER EN IMMATERIEEL ERFGOED

Binnen dit onderzoeksthema wordt de relatie tussen gender en immaterieel erfgoed onderzocht. Hoe is immaterieel erfgoed een plek waar ideeën over gender gestalte krijgen? En kan immaterieel erfgoed ook een plek zijn waar juist nieuwe discoursen omtrent gender gevormd worden? In het onderzoek is gestart met drie casussen: Een casus over craftivism (met speciale aandacht voor LGBTQIA+ immaterieel erfgoed), een casus over ecofeminisme (met speciale aandacht voor de betekenis van tuinieren voor vrouwen) en een casus waarin mannelijkheid centraal staat.

Van 7 t/m 10 juni was KIEN aanwezig bij een internationaal congres over etnologie, antropologie en folklore in Brno, Tsjechië. Het congres met de titel Living Uncertainty (levende onzekerheid) werd georganiseerd door SIEF (Société Internationale d'Ethnologie et de Folklore) en had meer dan 1000 deelnemers, 130 panels en ronde tafel gesprekken, een plenair programma, workshops en een filmprogrammering. KIEN nam deel aan diverse panels waarin thema's rondom diversiteit en inclusie centraal stonden. Enkele inzichten die hierin naar voren kwamen waren bijvoorbeeld hoe bottom-up werken in de praktijk resulteert in een eenzijdig beeld en hoe het maken van en inventaris een proces is met politieke

implicaties waar kritisch op gereflecteerd moet worden. Allemaal vraagstukken die KIEN in 2024 meeneemt in het kader van de Inventarisreflectie.

Specifiek in het kader van het onderzoek rondom gender, werden de panels van de SIEF werkgroep *Feminist Approaches to Folklore* bezocht, waarin werd stil gestaan bij het belang van feministische theorie in het onderzoeken van immaterieel erfgoed. KIEN is nog tijdens het congres bestuurslid geworden van de werkgroep waarmee ook de link tussen SIEF en KIEN versterkt is. Daarnaast was het congres een uitgelezen kans om te netwerken met andere onderzoekers die zich bezig houden met immaterieel erfgoed en om goed op de hoogte te blijven van wat er internationaal allemaal speelt in het veld.

JONGEREN EN IDENTITEIT

In het kader van dit onderzoeksgebied is er binnen 'Jongeren met een bi-culturele achtergrond' een groepsinterview geweest met Chinees-Nederlandse jongeren. Vanuit deze interviews wordt een artikel geschreven, in samenwerking met een jonge Chinees-Nederlandse onderzoeker.

Immaterieel Erfgoed & Inventarisatiemethodieken:

Tussen 20 en 23 maart ontving KIEN zeven collega's uit het internationale immaterieel erfgoedveld. In samenwerking met en dankzij het *visitors programme* van DutchCulture hebben we hen een beeld gegeven van het (immaterieel) erfgoedveld in Nederland. Inventariseren en zichtbaar maken van immaterieel erfgoed vormde de rode draad voor kennisuitwisseling. Onderdeel van het programma was het symposium '[Making intangible heritage visible](#)' op 22 maart.

Er werden ook bezoeken gebracht aan onder meer de Sophiahof in Den Haag en Museum Catharijneconvent; er was een rondetafelgesprek met provinciale erfgoedprofessionals en een ontmoeting de gemeenschap achter het Paasvuur in Espelo.

EVALUEREN

Binnen het thema 'Evaluaties' is er een tussen-rapportage gemaakt van internationaal vergelijkend onderzoek. Resultaten uit deze rapportage zijn gepresenteerd op de internationale conferentie 'Safeguarding the ICH: policies and practices for the next decades' in Evora, Portugal. Vanuit deze conferentie wordt gewerkt aan een publicatie van de presentatie, met daarin een artikel van KIEN over inventariseren.

IMPACT INVENTARIS

In 2023 is voor dit thema een onderzoeksvoorstel opgeleverd en gestart met het schrijven van een interne nota ten behoeve van het reflectiejaar. Hiervoor is er gestart met het maken van een analyse op de werkwijze van KIEN en de werking van het Unesco verdrag vanuit het *Critical heritage studies*-perspectief. Deze nota wordt begin 2024 opgeleverd.

WAARDEN VAN IMMATERIEEL ERFGOED

In samenwerking met RCE/Faro werkt KIEN sinds juni aan de opzet van een Monitor Erfgoedbeoefening. Het doel van de monitor is data verzamelen van aantallen beoefenaars van erfgoed (brede definitie) en het inventariseren van uitdagingen voor beoefenaars. Hiermee wordt de maatschappelijke waarde van immaterieel erfgoed beter zichtbaar gemaakt.

Een van de onderdelen van het bezoekersprogramma met DutchCulture was een bezoek aan Espelo, waar we spraken met een van de organisatoren van het Paasvuur aldaar.

Publicaties

KIEN maakt regelmatig materialen voor diverse doelgroepen. Hieronder geven we een selectie van publicaties die in 2023 verschenen, een volledig overzicht is te vinden in de [Kenniskbank](#).

- In de publicatie [Een museaal podium voor immaterieel erfgoed: ervaringen met co-creatie](#) belichten we de belangrijkste aandachtspunten die een rol spelen bij het samenwerken met immaterieel erfgoedgemeenschappen aan tentoonstellingen. Met de beschrijving en analyse van concrete voorbeelden biedt deze brochure inzichten aan iedereen die werkzaam is in de erfgoedsector en musea, alsook voor studenten en docenten. De publicatie is meegezonden met het blad *Museumpeil* en zo verspreid onder meer dan 2000 musea in Vlaanderen en Nederland. De publicatie werd ook in het Engels vertaald omdat er ook bij buitenlandse partners interesse in was.

- [Meer dan bijen houden](#) werd gemaakt met en voor bijenhouders. Deze publicatie werd gepresenteerd op een bijeenkomst van de Nationale Bijen Strategie en breed verspreid.
- Het artikel [Intangible Heritage to Strengthen Local Water Management](#) werd gepubliceerd in het tijdschrift *Blue Papers*.
- [De kracht van watermolenlandschappen voor een klimaatrobuuste toekomst](#), 2023. CAG, KIEN. [Traditionele graslandbevoeiing voor een klimaatrobuuste toekomst](#), 2023. CAG, KIEN.
- [Water & land. Immaterieel erfgoed en duurzame ontwikkeling](#), 2023. *Volkskunde*.

Anne Veere Hoogbergen en Marco van Baalen met de Dr. Albert van der Zeijden scriptieprijs 2023.

Scriptieprijs

In 2023 werd de Dr. Albert van der Zeijden-scriptieprijs voor het eerst uitgereikt, aan Anne Veere Hoogbergen. Met de prijs willen KIEN en de Universiteit Utrecht onderzoek naar immaterieel erfgoed stimuleren door excellente scripties over dit onderwerp te belonen. Er was een klein symposium aan verbonden.

Albert van der Zeijden (1957-2021) was als historicus bijna 35 jaar werkzaam binnen de wereld van immaterieel erfgoed en volkscultuur en bekleedde tal van functies. De laatste jaren was Albert van der Zeijden werkzaam als hoofd van team Kennisontwikkeling bij KIEN. Als Research Fellow Heritage Studies was Van der Zeijden verbonden aan de Universiteit Utrecht, waar hij onder meer studenten begeleidde met scripties. Ook was hij internationaal actief, bijvoorbeeld binnen het ICH-NGO Forum waar hij coördinator was van de Working Group Research.

De scriptie van Anne Veere Hoogbergen had als titel *Waiting for Yesteryears* en is geschreven aan de Universiteit Utrecht voor de opleiding Cultural Anthropology: Sustainable Citizenship. Hoogbergen mocht een geldbedrag van € 1000,- in ontvangst nemen en kreeg een IE-Trofee in Hindelooper stijl overhandigd.

Internationale Betrekkingen

Internationaal: adviesfuncties

In 2023 heeft KIEN, als bij UNESCO geaccrediteerde ngo, op verschillende momenten input geleverd. Zo werd de werkgroep *Living Heritage and Climate Change and the Environment* opgericht, waarin KIEN een actieve deelnemer is. De werkgroep onderzoekt de relatie tussen immaterieel erfgoed en klimaatverandering c.q. (verlies van) biodiversiteit. Zowel het gevaar van verlies van immaterieel erfgoed, als juist de rol van immaterieel erfgoed als hefboom voor een biodivers en klimaatrobuust landschap komt aan de orde. Deze thema's worden uitgediept via seminars (zowel digitaal als tijdens de Unesco-conferenties), en worden uiteindelijk gepubliceerd in een bundel. De looptijd van de werkgroep is twee jaar.

Poster bij de presentatie van de Working group in Botswana, met voorbeelden van o.a. het trekvogel onderzoek in Nederland en de cactusheggen op Bonaire.

Van 4 t/m 9 december was de 18e sessie van het [Intergouvernementeel Comité van de 2003 Unesco Conventie plaats in Botswana](#). KIEN was aanwezig met 2 personen en gaf een presentatie tijdens het ICH-NGO Forum over hoe Zomercarnaval het bestuur verjongde. Ook was er een presentatie van KIEN bij de *Working Group ICH, Climate change and the environment* over het samenwerkingsproject 'Water & Land' en het onderzoek naar cactusheggen op Bonaire. Zomercarnaval Rotterdam en Traditionele bevloeiing van grasland werden bijgeschreven op de Representatieve Lijst van Immaterieel Erfgoed van de Mensheid. KIEN heeft aan beide nominatiedossiers meegewerkt.

Uitvoeringspartner programma Internationale Erfgoedsamenwerking (2021-2024)

Onderdeel van het internationaal cultuurbeleid van Nederland is sinds een aantal jaren het programma Gedeeld Cultureel Erfgoed (GCE); met ingang van 2021 omgedoopt tot Internationale Erfgoedsamenwerking (IES). KIEN is sinds 2021 partner in dit programma, waarin we samenwerken met DutchCulture, Nationaal Archief en RCE. KIEN heeft gekozen voor de focuslanden Suriname, India en Indonesië en ontvangt daarvoor in de periode 2021-2024 jaarlijks een projectsubsidie van € 80.000 per jaar. In juni is naast de coördinator IES een adviseur internationale erfgoedzorg aangesteld, met als hoofdtak het leggen van contacten met beoefenaars van immaterieel erfgoed (met roots) in India, Indonesië en Suriname en Nederland en het opzetten van activiteiten.

REGULIERE TAKEN

KIEN nam deel aan het reguliere coördinatoren-overleg met de andere uitvoeringspartners. In

Momentopname tijdens de internationale bijschrijving van Graslandbevloeiing.

oktober nam KIEN deel aan de terugkomdagen die door Buza en OCW werden georganiseerd, onder meer d.m.v. speeddates, zoals met vertegenwoordigers van India, waarin gesproken werd over een werkbezoek.

KIEN beoordeelde aanvragen voor het Matchingsfonds van Dutch Culture en nam als panellid deel aan de lancering van de Geefkring Suriname van het Prins Bernhard Cultuurfonds. Met het Fonds voor Cultuurparticipatie zijn diverse overleggen gevoerd over het bezoekersprogramma dat in september voor Surinaamse organisaties werd georganiseerd. KIEN was ook betrokken bij het bezoek zelf.

NETWERKOPBOUW

Daarnaast is verder gewerkt aan netwerkopbouw, o.a. door deelname aan de Marrondag, de jaarlijkse gezamenlijke herdenkingsdag en viering op 10 oktober van de strijd van de Marronvoorouders tegen onderdrukking én voor vrijheid. Hier werden de contacten versterkt en werd er gesproken over mogelijke samenwerking in de toekomst.

Er werd een verkenning gedaan voor een IE Batik dag in september 2024. Op deze dag worden mensen die zich bezighouden met batik (en een achtergrond hebben in de focuslanden) uitgenodigd om samen na te denken over een toekomst van het batikambacht en welke borgingsvraagstukken zij mogelijk hebben.

WERKBEZOEK SURINAME

KIEN heeft, samen met het Openluchtmuseum, in augustus een werkbezoek gebracht aan Suriname. Het doel van het bezoek was voor KIEN tweeledig: enerzijds een verkenning of de Anton de Kom tentoonstelling, die in 2023 in het Nederlands Openluchtmuseum te zien was, in 2024 naar Suriname kan worden overgeplaatst, of kennis en onderdelen van de tentoonstelling daar te delen of te hergebruiken zijn, afgestemd op de Surinaamse bezoeker. KIEN wil hierbij, in samenwerking met lokale partners, immaterieel erfgoed van de verschillende Surinaamse gemeenschappen een plek geven. Het tweede doel van het werkbezoek van KIEN was gericht op nadere kennismaking

Batikworkshop tijdens het werkbezoek in Suriname.

met Surinaamse erfgoedgemeenschappen en ngo's. Er is gesproken met verschillende musea, culturele instellingen als NAKS en Sana Budaya, de Soeki Irodikromo Academie voor Nijverheid en Beeldende Kunsten, Stichting Lallah Rookh en overheden, zoals met het Directoraat voor Cultuur, van het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur van Suriname. We zien samen met de Surinaamse partijen goede mogelijkheden om dit project een stap verder te brengen.

Binnen het programma IES is het initiatief genomen om in het kader van het Herdenkingsjaar Slavernijverleden en de intensivering van de samenwerking met Suriname een gezamenlijk project op te starten. Dit is de eerste keer dat de samenwerkingspartners een gezamenlijk traject oppakken. Er is gekozen voor een project op plantage Mariënborg in Suriname. Hiervoor zijn diverse verkennende gesprekken gevoerd. Tijdens het werkbezoek aan Suriname werd in dit kader bijvoorbeeld gesproken met Stichting Gevallen Helden 1902 en diverse lokale sleutelfiguren.

KIEN heeft in 2023 extra aandacht besteed aan communicatie over Internationale Erfgoedsamenwerking; zo is op de website van KIEN nu een aparte pagina beschikbaar en is er een communicatiestrategie met contentkalender gemaakt voor 2024.

Samenwerking met Nederlands Caribisch Gebied

Het 2003 UNESCO Verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed werd in 2012 door het Koninkrijk der Nederlanden geratificeerd. Sindsdien wordt in alle vier landen (Aruba, Curaçao en Sint Maarten en in Nederland, inclusief de openbare lichamen Bonaire, Saba en Sint Eustatius) gewerkt aan implementatie van het verdrag. De zes eilanden richtten een samenwerkingsverband op, om de uitwisseling en deling van ervaringen en kennis en het onderhouden van contacten eenvoudiger te maken. Dit heet sinds 2016 het Dutch Caribbean ICH Committee. Hierin hebben vertegenwoordigers van Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba, Sint Maarten en Sint Eustatius zitting. Er vindt regelmatig kennisuitwisseling plaats tussen de verschillende gebiedsdelen in het Koninkrijk, zowel fysiek als digitaal.

Werkbezoek Europees Nederland

Van 13 t/m 17 februari ontvingen KIEN, de Nederlandse Unesco Commissie en OCW een groep van 13 immaterieel erfgoed-experts van

Immaterieel erfgoed experts van de zes eilanden uit het Nederlands Caribisch gebied op bezoek in het Openluchtmuseum.

de zes eilanden uit het Nederlands Caribisch gebied. Samen werkten we aan een procedure voor nomineren voor de UNESCO lijsten namens het hele Koninkrijk (die tot op heden ontbreekt) en aan implementatieplannen voor alle gebiedsdelen. Eén dag vond plaats in het Openluchtmuseum. Er was veel ruimte voor uitwisseling van kennis en ervaringen en ook om de onderlinge banden te versterken. De werkweek werd georganiseerd door KIEN en gefinancierd door OCW. KIEN werd na deze werkweek door Bonaire en Aruba gevraagd om te helpen met verder opzetten en uitbouwen van de inventarissen.

DIGITAAL:

Vierlandenoverleg

Na de werkweek in Nederland overlegde de werkgroep Vierlandenoverleg tweewekelijks om verder te werken aan de procedure. In de werkweek werd gesproken over het maken van een nominatiedossier van Tambú namens het Koninkrijk, naar aanleiding van een advies van de Raad voor Cultuur in 2019. Het draagvlak was er en de ministers van de landen besloten

Samen werkten we aan een procedure voor nomineren voor de Unesco lijsten namens het Koninkrijk.

in 2023 dat er een voordracht komt van Tambú namens Curaçao, Aruba, Bonaire en Nederland. KIEN zit in de werkgroep namens Nederland, om samen met de gemeenschap hier te werken aan het nominatiedossier. Het doel is om in maart 2026 de voordracht in te dienen.

Werkbezoek Aruba, Curaçao en Bonaire

Van 11 t/m 23 mei bracht KIEN op verzoek van Bonaire en Aruba een werkbezoek aan de deze eilanden en aan Curaçao. We werden rondgeleid door onze contactpersonen aldaar en spraken met beleidsmakers (waaronder de minister van cultuur van Aruba en de gezaghebber van Bonaire), met bij het Verdrag geaccrediteerde ngo's, met erfgoedinstellingen en met erfgoedgemeenschappen. Wij hebben uitleg gegeven over de eigen werkwijze onder andere met betrekking tot inventariseren en over mogelijkheden tot samenwerking binnen het Koninkrijk. Het bezoek heeft diverse vernieuwde en versterkte contacten opgeleverd. Naar aanleiding van dit bezoek kwam de gouverneur van Aruba op 22 september naar KIEN om verder te praten over kansen die immaterieel erfgoed en samenwerking bieden.

CARIBISCH NEDERLAND: Bonaire, Saba en Sint Eustatius

KIEN geeft financiële ondersteuning aan de leider van de Unesco Werkgroep Bonaire, Liliane de Geus, om aldaar te werken aan verder implementatie van het Verdrag. De samenwerking op gebied van borging en het zichtbaar maken van immaterieel erfgoed worden verder versterkt. Zij doet dit onder meer door uitbreiding en promotie van de immaterieel erfgoed website, een bijbehorende app en veel campagnes via sociale media, radio en televisie. Ook de samenwerking met KIEN wordt door haar uitgedragen op Bonaire. Er is regelmatig contact om nieuws, contacten, kennis en ervaringen uit te wisselen. KIEN denkt mee in het implementatie- en inventarisatieproces van Bonaire. Liliane de Geus was ook aanwezig bij de Unesco vergadering in Botswana, waardoor veel uitwisseling van kennis en ervaring kon plaatsvinden.

KIEN ontving in mei een delegatie van St. Eustatius bestaande uit ambtenaren en erfgoedprofessionals in het Openluchtmuseum. We hebben presentaties gegeven over KIEN, immaterieel erfgoed en onderzoeksmogelijkheden m.b.t. het Caribisch gebied.

KIEN werd hartelijk ontvangen en begeleid door Unoca en de Unesco Commissie Aruba tijdens werkbezoek aan Aruba.

Saskia van Oostveen, Gezaghebber van Bonaire Reynolds Oleana, Kelly Warnaar-Boender en Liliane de Geus.

Netwerkbijeenkomsten, lezingen en presentaties

- **19 jan:** Presentatie bij Kennisdeling Cultuurregio Zwolle over betrekken van jongeren bij cultuur
- **19 jan:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Papierscheppen in Doesburg
- **30 jan en 1 feb:** Bijeenkomsten met comités van Open Monumentenweekend in Amersfoort, Lelystad en Den Bosch
- **7 feb:** Introductie IE voor ErfgoedAcademie (online)
- **13 t/m 17 feb:** Werkweek Caribische collega's
- **14 en 15 feb:** Training Bouwen aan een Borgingsplan voor de Inventaris
- **16 feb:** Uitreiking dr. Albert van der Zeijden scriptieprijs en lezing Rodney Harrison
- **19 feb:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Grote Zwaagse Carnavalsoptocht
- **28 feb:** Werksessie met collega's van de Werkplaats immaterieel erfgoed Vlaanderen
- **3 mrt:** Gastcollege VU studenten in museum i.s.m. Nederlands Openluchtmuseum
- **10 mrt:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Aaisykje
- **13 mrt:** Gastcollege Erfgoed en Ethiek aan Reinwardt Academie
- **16 mrt:** Gastcollege minor Kunsteducatie UVA
- **16 mrt:** Water & Land Ontmoetingsdag i.s.m. CAG
- **22 en 23 mrt:** Training Bouwen aan een Borgingsplan voor de Inventaris
- **20 t/m 23 mrt:** Internationaal bezoekersprogramma i.s.m. Dutch Culture over inventariseren van IE
- **22 mrt:** Making ICH visible - congres als onderdeel van het bezoekersprogramma
- **29 mrt:** Eerste bijeenkomst Platform Klimaat & Erfgoed
- **1 en 18 apr:** Training aspect van borging: vrijwilligersmanagement
- **6 apr:** Kick-off bijeenkomst IE dekoloniseren
- **7 apr:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Papierscheppen in Rotterdam
- **11 apr:** Workshop Jongerenparticipatie in museum bij de Reinwardt Academie
- **12 apr:** Presentatie op het Erfgoedfestival bij de Reinwardt Academie
- **11 en 13 apr:** Training Bouwen aan een Borgingsplan voor de Inventaris
- **15 apr:** Presentatie over de Reizigers voor de Vriendendag Openluchtmuseum
- **18 apr:** Pencak Silat als IE bij de Reinwardt Academie
- **19 apr:** Bijeenkomst comités Open Monumentenweekend
- **19 apr:** Deelname aan congres Bedelfeesten (KUB- Tilburg)
- **20 apr:** Congres i.s.m. ErfgoedAcademie
- **11-23 mei:** Werkbezoek Aruba, Curaçao en Bonaire
- **12 mei:** Bezoek visitatiecommissie
- **17 mei:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Stoelenmatten in Bakel
- **20 mei:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Cramingon dansen in Eijsden-Margraten
- **29 mei:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Bidweg van de Sterre der Zee in Maastricht
- **30 mei:** Expertcommissie Inventaris Vlaanderen in Brussel
- **6-10 jun:** SIEFF congres Brno, Tsjechië
- **9 jun:** Symposium Diorama's van Rita Maasdamme (panellid)
- **15 jun:** Vergadering Toetsingscommissie Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland
- **16 jun:** Bezoek NIMAR Marokkaanse erfgoed-specialisten
- **23 jun - 8 jul:** Werkbezoek cactusheggen en cisternes Bonaire
- **27 jun:** Lancering van de Geefkring Suriname van het Prins Bernhard Cultuurfonds (panellid)

- **28 jun:** Lezing over IE bij de Militaire Taptoe in het Nationaal Militair Museum
- **4-6 jul:** Open-ended working group UNESCO Parijs (online)
- **29 jul:** Zomercarnaval Rotterdam, ontvangst OCW en PV UNESCO
- **9 aug:** Bijdrage aan online seminar van de Association of Critical Heritage Studies over 'Contested pasts, difficult heritage and (de)colonisation'
- **16 aug:** Deelname aan debatavond over de Indische Rijsttafel in het Haags Historisch Museum: toelichten en contextualisering
- **23 aug:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Amateurtuinen in Alkmaar
- **28 aug:** Werkbezoek van directeur van Museum Terramar op Bonaire aan KIEN
- **8 sep:** Groepsinterview Chinees-Nederlandse jongeren voor onderzoeksgebied Diversiteit
- **8-10 sep:** Open Monumentenweekend
- **13 sep:** Werkbezoek van directeur van het Afrikaanse Taalmuseum- en Monument in Zuid-Afrika aan KIEN
- **13 en 14 sep:** training 2 Bouwen aan een Borgingsplan voor de Inventaris
- **16 sep:** ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Demoscene
- **20 sep:** Gastcollege aan de Reinwardt Academie
- **22 sep:** Werkbezoek van Gouverneur Aruba aan KIEN
- **24 sep:** Netwerkborrel bij Ambacht in Beeldfestival
- **24 sep:** Ondertekening Certificaat van Bijschrijving Inventaris Twentse Krentenwegge
- **29 sep:** Presentatie over werkwijze KIEN aan Oekraïense collega's bij DutchCulture
- **30 sep:** IEdag vaardigheden in Groenlo i.s.m. Sociëteit Grolse Wanten
- **3 en 4 okt:** Training 3 Bouwen aan een Borgingsplan voor de Inventaris
- **10 okt:** Training 2 Bouwen aan een Borgingsplan Rouw- en helingsrituelen van de Ndyuka
- **10 okt:** Studiogesprek/live webinar over Dieren en IE, i.s.m. de Raad voor Dierenaangelegenheden
- **12 okt:** Bijeenkomst erfgoedveld Alphen a/d Rijn: uitleg over IE
- **20 okt:** IE Domeindag Uitvoerende kunsten in Museum Speelklok
- **21 okt:** IE Domeindag Ambachten in De Katoendrukkerij
- **26 okt:** Gastcollege voor studenten Universiteit Antwerpen over de manier van inventariseren door KIEN
- **28 okt:** Wikimedia Commons training voor gemeenschappen in Gelderlandfabriek
- **2 nov:** Deelname aan de Nationale Bijenstrategie i.s.m. Ministerie van LNV en de NBV, presentatie Bijenbrochure KIEN
- **2-3 nov:** Presentatie in Evora (Portugal), Conferentie Safeguarding the ICH: policies and practices for the next decades. Titel presentatie: Keeping the National Inventory up-to-date.
- **9 nov:** Expertmeeting migrantengemeenschappen voor het onderzoek Collectie NL i.s.m. RCE
- **10 nov:** Teamuitje KIEN
- **17 nov:** Presentatie bij Erfgoed Gelderland over een museaal podium voor IE, ervaringen met co-creatie en het project This is Prikko; Workshop co-creatie met jongeren
- **21 nov:** Vergadering jurycommissie Scriptieprijs
- **21 nov:** Vergadering Expertcommissie Vlaamse Inventaris
- **23 nov:** Vergadering Toetsingscommissie Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland
- **25 nov:** Wikimedia Commons training voor IEgemeenschappen
- **28 nov:** Presentatie bij de Gemeentewijzer Kermisbeleid van de VNG
- **29 nov:** Gastcollege IE & Koloniaal verleden bij UU
- **30 nov - 1 dec:** Presentatie in Mainz: Museums as social institutions - Trust and communities. Presentatie Co-creatie in musea.
- **3 dec:** Presentatie over verjonging bestuur door Zomercarnaval op ICH-NGO Forum in Botswana
- **4-9 dec:** Vergadering Intergouvernementeel Comité Unesco in Botswana en presentatie

Organisatie en financiële verantwoording

BESTUURDER

- Mr. B. (Teus) Eenkhoorn

MEDEWERKERS

- Dr. M. (Marlous) van den Akker, wetenschappelijk medewerker
- M.J.J.L.H. (Marco) van Baalen, directeur
- Dr. H.E. (Jet) Bakels, wetenschappelijk medewerker
- S. (Susanne) Bergwerff-Verburg MA, wetenschappelijk medewerker
- N. (Nicole) Boeijink, office manager
- D. (Dave) Damen, Adviseur internationale erfgoedzorg; in dienst van 1 juni t/m 30 november
- K. (Krista) Geenhuizen, adviseur erfgoedzorg
- Drs. N. (Nazreen) Ghauharali, coördinator Internationale Erfgoedsamenwerking; per 31 december uit dienst
- M. (Marjolein) Grotenhuis, administratief medewerker erfgoedzorg
- F. (Frank) Hemeltjen, adviseur erfgoedzorg
- Drs. H.G. (Riet) de Leeuw, adviseur erfgoedzorg
- Drs. S. (Saskia) van Oostveen, Hoofd Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
- P.J.J.H.M. (Pieter) van Rooij, adviseur erfgoedzorg
- Dr. M. (Mark) Schep, wetenschappelijk medewerker
- A. (Bas) Visscher, communicatiemedewerker; per 31 december uit dienst
- Dr. R. (Rozemarijn) van de Wal, wetenschappelijk medewerker
- K. (Kelly) Warnaar-Boender MA, adviseur erfgoedzorg

Per december 2023 heeft Marco van Baalen zijn taken als directeur neergelegd. Vanaf 6 december neemt Saskia van Oostveen (hoofd KIEN) de taken waar, met ondersteuning van Teus Eenkhoorn en Joop Bergevoet (directie Nederlands Openluchtmuseum).

PROJECTMEDEWERKERS

- L. (Liliane) de Geus MA, MSc, freelance medewerker immaterieel erfgoed Bonaire

STAGIAIRES

- A. (Anouck) Fietje, stagiaire bij Team Kennisontwikkeling
- M. (Mary Bo) Amptmeijer, stagiaire bij Team Erfgoedzorg

RAAD VAN TOEZICHT

- Mr. Th.C. (Thom) de Graaf, vicepresident van de Raad van State (voorzitter)
- M.(Marc) Adriani, Hoofdredacteur BNR, Podcastmaker - Unwritten Media
- Drs. C. (Chris) Breedveld, Grootmeester van het Huis van Zijne Majesteit de Koning
- Y. (Yasemin) Cegerek, wethouder gemeente Heerde, voormalig Tweede Kamerlid
- Drs. E. (Ester) van Eupen, HR manager Alliander
- R.P. (Patricia) Hoytink-Roubos, burgemeester gemeente Overbetuwe, vicevoorzitter VNG Gelderland
- Drs. E.M. (Engelhardt) Robbe RA, voormalig CQO Deloitte en lid van de Raad van Bestuur en voormalig CFO NS Groep NV NV
- Drs. A.S.M. (Rian) Vreeburg, voormalig lid directie ANWB Hulpverlening
- G.Y. (Yvonne) van der Zee, toezicht en bestuur cultuur en erfgoed, voormalig cultuuradviseur en ontwikkelaar QC

RAAD VAN ADVIES

- Drs. M.E.W. (Marielies) Schelhaas, secretarisdirecteur Nederlandse UNESCO Commissie (voorzitter)
- Dr. Hendrik (H.) Henrichs, voorzitter Toetsingscommissie Inventaris Immaterieel Erfgoed, emeritus UHD cultuurgeschiedenis en public history UU
- Ruben (R.) Severina, lid Adviescollege Dialooggroep Slavernijverleden, oudvoorzitter SPLIKA, lid bestuur NiNsee

- Drs. Patrick (P.J.G.M.) Timmermans, directeur-bestuurder Erfgoed Brabant
- Drs. Urwin (U.C.) Vyent, directeur NiNsee
- Christian (C.) Pfeiffer, directeur Huizer Museum en molenaar

De Raad van Advies kwam in 2023 drie keer bijeen: op 14 juni, 1 september en op 15 december.

TOETSINGSCOMMISSIE INVENTARIS IMMATERIEEL ERFGOED NEDERLAND

- Dr. Hendrik (H.) Henrichs, emeritus UHD cultuurgeschiedenis en public history UU (voorzitter)
- Drs. Marieke (M.A.) Brugman, Senior adviseur Nederlandse UNESCO Commissie
- Sarah Kaerts MA, stafmedewerker Werkplaats immaterieel erfgoed (België)
- Drs. Arjen (A.H.A.G.) Kok, senior onderzoeker museale sector bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

- Hanneke (H.) Kramer MA, zelfstandig textielrestaurator en conserveringsadviseur
- Drs. Wim Manuhutu, historicus gespecialiseerd in erfgoed, cultuur en diversiteit
- Drs. Angelo (A.L.Th.) Tromp, Project Manager Pride Photo Award cultureel ondernemer en fondswerver

De Toetsingscommissie vergaderde in 2023 op 15 juni en 23 november over nieuwe voordrachten voor de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

FINANCIËN

De jaarrekening van KIEN wordt sinds 2018 opgenomen in het jaarverslag van het Nederlands Openluchtmuseum. Voor financiële verantwoording wordt daar naar verwezen. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn te vinden op www.openluchtmuseum.nl.

Lanenkaatsen in Harlingen.

COLOFON

UITGAVE

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
maart 2024

SAMENSTELLING

Saskia van Oostveen en Kelly Warnaar-Boender

VORMGEVING

Liesbeth Thomas

AFBEELDINGEN

BM Fotografie, Simone Both, Sjors Evers, KIEN,
Maartje Kuperus, Jean van Lingen, Bas Visscher,
diverse immaterieel erfgoedgemeenschappen

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
maakt onderdeel uit van het Nederlands
Openluchtmuseum
Postbus 649, 6800 AP Arnhem
Hoeflerlaan 4, 6818 SG Arnhem
+31 (0)26 3576 113

info@immaterieelerfgoed.nl

www.immaterieelerfgoed.nl

 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland

 @immaterieelerfgoed

KENNISCENTRUM

**IMMATERIEEL
ERFGOED**

NEDERLAND

